

Změna významu sloves pomocí prefigace (odvozování předponami) a reflexivity (zvratná slovesa)

Řada sloves mění svůj význam, když k nim přidáme předponu v kombinaci se zvratným zájmenem „se“: **čekat – dočkat se**. Slovesa při tom často mění i svou valenci (vazbu, tj. pád, který následuje za slovesem, případně předložka a pád): **čekat+Ak. / na+Ak.:** čekat dítě (žena v jiném stavu) / čekat na dítě **X dočkat se + Gen.:** dočkat se dítěte; **rozumět+Dat. X dorozumět se s + Instr.:** rozumět příkladu **X dorozumět se s cizincem**. Pokud jde o posun významu takto utvořených sloves, rýsuji se zde zhruba tři významové okruhy: různé fáze děje – **sejít se, rozejít se, projít se, rozpršet se**; intenzita děje – **vyspat se, napít se**; zájem subjektu – **odpočinout si, pochutnat si, zakouřit si**.

1. Slovesa pohybu:

JÍT:

najít/nacházet se + Lok: Nacházím se v špatné situaci; Kde se nachází FF? (být); **obejít se bez + Gen:** Bez vaší pomoci se neobejdu. (moci bez něčeho fungovat); **vejít se do + Gen.:** Sem se to nevejde. (není tady na to dost místa); **ucházet se o + Ak.:** Uchází se o studium. (hlásit se ke studiu); **projít/procházet se po + Lok.:** Ráda se procházím po Praze. (chodit na procházky); **sejít/scházet se s + Instr.:** Scházíme se s přáteli jednou týdně. (vídat se); **rozejít/rozcházet se s + Instr.:** Rozešla se s přítelem. (jít od sebe pryč)

BĚŽET:

proběhnout se po + Lok./kde: Proběhnu se po lese/ venku.; **rozběhnout/rozbíhat se:** Rozběhl se. (začít běžet); Děti se rozběhly. (na různé strany); Výroba se rozběhla. (začít se intenzivně rozvíjet, rozjet se) ; **s(e)běhnout/sbíhat se:** S(e)běhli se k místu neštěstí. (shromáždit se)

VĚST:

povést se: To se povedlo. (dopadnout dobře) ; **rozvést/rozvádět se s + Instr.:** Rozvedla se s manželem. (ukončit sňatek)

NĚST:

snést/snášet se s + Instr.: Nesnese se se sousedkou. (nemít rád někoho); **usnést se na + Lok.:** Usnesli se na pravidlech. (dohodnout se); **povznést/povznášet se nad + Ak.:** Povzněl se nad kritiku. (nevšímat si); **vznést se do + Gen./k + Dat.:** Letadlo se vzneslo se do výše/ k nebi. (dostat se nahoru)/**vznášet se v + Lok.:** Vznáší se ve vzduchu. (pohybovat se ve výši)

BRÁT:

dobrat/dobírat se + Gen./k + Dat.: Dobral se smyslu života/ k jádru věci. (objevit usilovnou práci); **odebrat/odebírat se do** + Gen./na + Ak.: Odebral se do postele; na věčnost. (odejít; zemřít); **probrat/probírat se (z + Gen.)**: Probral se ze spánku. (vzbudit se, procitnout); **sebrat se**: Po nemoci se sebral. (uzdravit se); **zabrat se do** + Gen.: Zabral se do práce. (soustředit se)

DÁT:

oddat/oddávat se + Dat.: Oddal se své vášni. (plně se odevzdat); **poddát se** + Dat.: Úplně se jí poddal. (podřídit se); **udát se**: Kdy se to událo? (stát se); **nadát se** + Gen.: Toho jsem se nenadál (nečekat to); **vydat/vydávat se na** + Ak./+ Instr.: Vydal se na cestu. (odjet)/ Kterým směrem se vydáme? (vyrazit); **vzdát se** + Gen./+ Dat.: Vzdal se naděje. (zříct se)/Vzdali se přesile. (podrobit se)

HNÁT:

přehnat se: Přehnala se bouřka. (prudce minout); **přihnát se**: Přihnál se do místnosti. (prudce přiběhnout)

PLÉST:

splést se: Spletl jsem se (udělat chybu); **za/plést se do** + Gen./s + Instr.: Zapletl se do lží. (zamotat se)/ Zapletl se s podezřelými lidmi. (dostat se do styku)

SKLÁDAT:

skládat se z + Gen.: Projekt se skládá z několika částí. (být vytvořen); **složít se k** + Dat./na + Ak.: Složil se k zemi/na zem. (spadnout)/Složili se na dárek pro něho. (vybrat mezi sebou peníze)

VLOŽIT:

vložit se do + Gen.: Vložil se do diskuse. (vstoupit)

ZAKLÁDAT:

zakládat se na + Lok.: To se zakládá na pravdě. (mít za základ)

RAZIT:

odrazit/odrážet se od + Gen. /v + Lok.: Kámen se odrazil od země. (po pádu dostat jiný směr)/Světlo se odráží ve vodě. (zrcadlit se)

srazit/srážet se (s + Instr.): Svetr se srazil. (zmenšit se); Srazil se s jiným chodcem. (prudce narazit)

urazit/urážet se: Urazil se a už nepřišel. (být dotčen); **zarazit/zarážet se**: Když to slyšel, zarazil se. (být nepříjemně překvapený)

67. Modifikujte věty pomocí sloves v závorce. Dávejte pozor na slovesnou vazbu a předložky:

- Kde jsou nejstarší památky? (nacházet se)?
- Dostala jsem se do špatné situace. (nacházet se)
- Jsme závislí na státní podpoře. (obejít se – podpora)
- Tu knížku nedostaneš do toho šuplíku. (vejít se – šuplík)
- Bude dělat konkurz na místo ředitele podniku. (ucházet se – místo) Snad to dopadne dobře. (povést se)
- Odešla od manžela. (rozejít se / rozvést se – manžel)
- Nemá ráda tchyni. (nesnášet se – tchyně)
- Na schůzi dohodli další postup ohledně té záležitosti. (usnést se – další postup).
-
- Nedbal na intriky. (povznést se – intriky)
- Kouř se zvedá k nebi. (vznášet se – nebe)
- Kurz pomalu začíná běžet. (rozbíhat se)
- Už cítím vůni jídla a mám na něj velkou chuť. (sbíhat se – sliny)
- Zabýval se pouze studiem. (oddat se – studium)
- Podrobila se jeho vůli. (poddát se)
- Něco takového jsem vůbec nečekal. (nadát se)
- Po dlouhém pátrání policie konečně zjistila pravdu. (dobrat se – pravda)
-
- Už našel smysl života. (dobrat se – smysl)
- Šel si lehnout. (odebrat se – postel)
- Soustředila se na práci tak, že nevnímala nic kolem sebe. (zabrat se – práce)
-
- Vyjeli jsme už za rozbřesku. (vydat se – cesta)
- Rezignoval na funkci náměstka ministra. (vzdát se – funkce)
- Nechci se zříct toho, co mi ze zákona náleží. (vzdát se)
- Kapitulovali. (vzdát se – nepřítel)
- S pravdou to nemá nic společného. (zakládat se – pravda)
- Zasáhl do jejich sporu. (vložit se – spor)
- Toto území zasáhla silná vichřice. (přehnat se)
- Náhle přišla bouřka. (přihnat se)
- Zúčastnil se jejich sporu. (zaplést se – spor)

Navázal styky s lidmi z podsvětí. (zaplést se – lidi)
Byt má kuchyň a pokoj. (skládat se – kuchyň....)
Příbuzní mu půjčili peníze, aby si koupil byt. (složit se – byt)
Klesl na dno, už se ale dostal z nejhoršího. (odrazit se – dno)
Nákladní auto narazilo do škodovky. (srazit se – škodovka)

2. Další předponová slovesa

DO-

(čekat – **dočkat se** + Gen.; mluvit – **domluvit se/ domlouvat se na** + Lok./s + Instr.;
rozumět – **dorozumět/ dorozumívat se s** + Instr.; vědět – **dovědět/ dovídat se** + Ak./o +
Lok.; žádat – **dožadovat se** + Gen.; žít – **dožít/ dožívat se** + Gen.)

NA-

(čekat – **načekat se**; jíst – **najíst se** + Gen./Adv.; pít – **napít se** + Gen./Adv.)

O-

(bořit – **obořit se na** + Ak.; mluvit – **omluvit/ omlouvat se** + Dat. **za** + Ak.; vážit – **opovážít/ opovažovat se k** + Dat. /Ak.+Inf.; zvat – **ozvat/ ozývat se** + Dat.)

OD-

(hodlat – **odhodlat/ odhodlávat se k** + Dat.; hrát – **odehrát/odehrávat se** + kde/kdy; mlčet – **odmlčet se**; vážit – **odvážit/ odvažovat se k** + Dat.)

PO-

(mást – **pomást se**; zkusit – **pokusit/ pokoušet se o** + Ak.)

PRO-

(pracovat – **propracovat/ propracovávat se k** + Dat.)

PŘI-

(hodit – **přihodit se**; mluvit – **přimluvit/ přimlouvat se za** + Ak.)

PŘE-

(počítat – **pře počítat se**; -řeknout – **přeřeknout/ přeříkávat se**)

ROZ-

(bít – **rozbít/ rozbíjet se**; mluvit – **rozmluvit se**; myslet – **rozmyslet/ rozmyšlet se**; padat – **rozpadnout/ rozpadat se**; plakat – **rozplakat se**; plynout – **rozplynout/ rozplývat se**; povídat – **rozpovídat se**; pršet – **rozpršet se**)

U-

(zdravit – **uzdravit/ uzdravovat se**)

V-

(cítit – **vcítit/ vcít'ovat se do** + Gen.; mluvit – **vemluvit/ vemlouvav se do** + Gen.; nutit – **vnutit/ vnucovat se + Dat.**; žít – **vžít/vžívat se do** + Gen.)

VY-

(jímat – **vyjímat se** + Instr.; mluvit – **vymluvit/ vymlouvav se na** + Ak.; platit – **vyplatit/ vypláčet se**; pořádat – **vypořádat/ vypořádávat se s** + Instr.; spát – **vyspat se** + Adv.; tratit – **vytratit/ vytráčet se**; znát – **vyznat se v** + Lok.)

VZ-

(dát – **vzdát/vzdávat se** + Gen.; moct – **vzmocit/ vz máhat se k** + D, na + Ak.; chopit – **vzchopit se k** + Dat.)

Z-

(bavit – **zbavit/zbavovat se** + Gen; bláznit – **zbláznit se (z** + Gen.) ; držet – **zdržet/ zdržovat se** + Gen/ **u** + Gen.; hostit – **zhostit/ zhošť'ovat se** + Gen.; měnit – **změnit se k** + Dat.; říct – **zříct/ zříkat se** + Gen.)

ZA-

(bývat – **zabývat se** + Instr.; milovat – **zamilovat se do** + Gen.; myslet – **zamyslet/ zamýšlet se nad** + Instr.; poslouchat – **zaposlouchat se do** + Gen.; povídat – **zapovídat se s** + Instr.; stavít – **zastavit/ zastavovat se u** + Gen./kde)

68. Upravte věty tak, že použijete zvrtné sloveso:

(Netrpělivě čekám léto. – Nemůžu se dočkat léta.)

Žádám jen o to, co mi patří. Žil do 90 let. Jak si rozumíš s tím cizincem?? Čekala jsem na vás příliš dlouho. Jedla jsem fazolový salát a pila jsem pivo. Domluvil a teď už jen mlčí. Sebral odvalu k činu. Řekla jsem to špatně. Spočítal to špatně. Začal mluvit/povídat. Dítě začalo plakat Před chvílí začalo pršet. Pomalu se mu navrácí zdraví. Ještě přemýšlím o tom, jak se rozhodnu. Kdy ráno vycestujeme?? Teď začala milovat Pavla. Promiňte, zdržel jsem vás, zůstal jsem u vás dlouho. Dlouho přemýšlel o tom problému. Pozorně poslouchal hudbu. Až

půjdu kolem, přijdu k vám na chvíli.

69. Upravte věty následujícím způsobem (věty je potřeba někdy upravit):

(Kdy mi zavoláte? (zvát) – Kdy se mi ozvete?)

Příště nesmíš přijít pozdě! (vážit) Osopil se na mě. (bořit)

Kde jste to slyšeli? (vědět)? Rozhodl se to udělat. (hodlat)

K čemu tady došlo? (hodit)? Kdy se to stalo? (hrát)? Zkus si

představit jejich situaci (žít /cítit) Nepozvali mě na oslavu, já jim

nezavolám a nepůjdu tam (nutit) Omluvil se, že tu nebyl a svedl to na

babiččinu nemoc (mluvit) Orientujete se v současném umění?

(znát) ? Nemůže se s tou ztrátou smířit. (pořádat)

Nebyla schopna říct jediné slovo. (mocht) Byl skleslý a rozladěný, trvalo mu

dlouho než se odhodlal k činu. (chopit) Jaké má zaměstnání?

(bývat)? Zastal se kolegy (mluvit) Vykonal svůj úkol

dobře (hostit) Ta práce mi přinesla zisk (platit)

Nemůže přestat kouřit. (bavit) Už nevykonává funkci ředitele. (dát/

říct) Otec opustil syna. (říct)